

JÄRJEKORDNE KÖIDE REGILAULU-UURIMUSI

Regilaul – esitus ja tõlgendus. Eesti Rahvaluule Arhiivi toimetused 23. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, 2006. 272 lk.

Arvustatav teos on juba neljas regilaulu uurimisele pühendatud kogumik. Teoses on üheksa kirjutist kaheksalt autorilt. Sisult jaguneb teos kaheks: ühed – eeskätt meesautorid – ründavad nn soome meetodit ja koos sellega meilgi rakendatud tüpoloogiat; teised – soome koolkonda nimetamata – jätkavad juba rajatud piirides alustatud tööd. Võiks arvata, et pahameel soome meetodi vastu on juba ületatud, seda enam, et ka nõukogude folkloristika ründas väga teravalt soome koolkonda. Ometi peaks olema selge, et meie aegade jooksul kogunenud lauluvara (aga kindlasti ka teisi liike) ei saagi uurida, rakendamata soome meetodit ja võrdlevat uurimist. Antropoloogilise väärtuse kasutamiseks puuduvad ju kontekstilised andmed. Seepärast näiksegi olevat meeliselaks kujunenud setu rahvalaulude käsitlus. Kuivõrd setu rahvalaul

elab, on võimalik jälgida laulu vastuvõtu – ehkki piiratud ulatuses, aga siiski. Siin olekski põhjust rõhutada, et iga uus uurimismeetod on teretulnud, kui ta aitab edasi viia rahvalaulu uurimist, kuid seejuures ei maksaks pöörata selga soome meetodile, mille rakenduslik külg tegelikult tegigi rahvaluule uuritavaks. Eriti rõhutaksin siin muinasjuttude, muistendite ja eraldi eesti regilaulude, vanasõnade ja nüüd ka mõistatuste tüpoloogilist reastamist. Ent aeg on pöörduda konkreetse teose juurde tagasi.

Kogumik algab toimetaja Ado Lintropi saatesõnaks mõeldud kirjutisega „Kas regilaul on surnud?“. Kirjutise kontseptsioon on selge: regilaul elab, ehkki muutununa. Üks küsimus siiski tekib. Miks arvab autor, et üks laulik õpetas rahva uuesti laulma (lk 10)? Meie kogud näitavad ju üsna selgelt, et laulis kogu rahvas (s.o naised). Lauliku sõna kitsamas tähenduses (produktseerijaid) oli suhteliselt harva. Autori kujutus laulude „õpetamisest“ tunnukse naiivse võitu. Nii vähe kui

minu kogemused seda ütlevad, laule ei õpetatud, vaid neid õpiti. Kahtlen ka väites, et lüroepika kujunes välja alles XVI sajandi teisel poolel. Artikkel tõstatab mitmeid küsimusi, millest mõnele ei saagi vastata, mõned aga nõuavad üpris põhjalikku uurimist.

Arne Merilai lühike kirjutis vastustab regilaulu värsimöödu vanust. Vastustus mõjub aga pealiskaudselt. Esiteks ei maksaks kagueesti (s.o setu) värssi siduda klassikalise regivärsiga. Autor näikse unustavat, et praeguste eestlaste eellasteks on vähemalt kaks läänemeresoome hõimu: põhja- ja lõuna-eestlased. Enne üldistamist peaks uurima nii lõunaeesti kui ka eraldi setu rahvalaulu värsiehitust. Kui uskuda Juhan Peeglit – ja ma usun teda –, siis tekkis regilaulusüsteem ümber Soome lahe. Mida kaugemal sellest, seda ebamäärasem on ka värss. Muide, kvantiteedi eelduseks oligi värsirõhk. Lauldes kiputakse rõhulist silpi venitama, mis esmavälte-liste sõnade puhul toob kaasa tähenduse muutumise. Oleme ju kõik laulnud või kuulnud lauldavat „isamaa poojad“, kugi tegemist peaks olema poegade- ja seepärast ongi pearõhuline lühike silp värsijala languses, mitte tõusus. Kirjutis on väiteline ega veena eriti.

Mall Hiiemäe seostab „Harja otsimise“ laulu otseselt kiikumisega ja peab seda – pöörpäeval laulduna – solaarsümboliks. See on katse üht regilaulu mütoloogiseerida. Kuivõrd laul on oma sisu poolest hämar, siis miks mitte. Mõistagi ei välista pakutud lahendus muidki seletusi, kuid esitatud analüüs on küllaltki veenev. Muide, kaart lk 39 peaks olema täpselt seletatud. Kas laulude all peaks mõistma tüüpe või teiseid? Esimese puhul näikse märke liiga palju, teise puhul aga liiga vähe.

A. Lintrop otsib šamaanirännaku motiive eesti regilaulust. Tulemus jääb ebamääraseks. Analüüsitud laulu peategelane näikse olevat naissoost. Kas tegu on naisšamaaniga? Muide, regi-

laulus pole *sinine* sugugi sageli ilusa tähenduses. Vähemalt samavõrra – kui mitte rohkemgi – tähendab ta just vastandit (inetu, kole, vastumeelne). J. Peegli sõnastiku järgi seostub *sinine* näiteks kupja, opmani, saksa, papi, lit-siga, kõnelemata halvast laulikust, keda keelatakse sõnadega „mis sina, sinine, laulad!“ Aga otsustava sõna ütleks siin statistika.

Andreas Kalkun vaatleb setu pärimuse representeerimist Jakob Hurda „Setukeste lauludes“. Kahtlen väga, kas publitseeritavate tekstide igasugune valik on ikka „poliitiline otsus“ (lk 67). Autorit vaevab Hurda ja Sommeri kogu erinevus (lk 68). Kas ei johtu erinevus sellest, et Sommer maksis kogujatele iga lehekülje eest? Mõistagi soodustas see improviseerimist, kui pärimuslikke laule enam ei teatud või ei vaevunud neid meelde tuletama. Rün- nak soome koolkonna vastu on äge, kuid asjatundmatu. On tunne, et autor pole algallikatega tuttav. Päriskindlasti ei saa Hans Naumanni teooriat seostada soome koolkonnaga. Muide, ballaadide seostamine kõrgklassiga oli omane paljudele folkloristidele, ka mitmele vene folkloristile. See oli pigem subjektiivne seisukoht, mis ei seostunud konkreetse koolkonnaga. Täiesti mõistmatu on Hurda mõnitamine (lk 77 jj). Kas „Paar palvid“ ilmus tõesti 1889? Minu meelest aasta varem. Ja kui lisada sellele üks inimiga ehk 50 aastat – milline oli siis regilaulu seis Eestis? Tundub, et Hurdal oli õigus. Eriti naeruväärne tundub Hurda kogumistöö seostamine „kolonialismiga“ (lk 79). Mida autor ülepea mõtleb kolonialismi all? Artikkel tundub nii probleemi püstitamise kui ka analüüsi osas olevat ebaõnnestunud. Paistab, et saksa keel pole autoril just kõige paremini omandatud. Sellele viitavad tõlkekohmaksed (pigem ümberjutustused kui tõl- ked), eriti aga õnetu *Uhrtext* (lk 72). Mõistagi peab olema *Urtext*. Jääb ka

arusaamatuks, miks kirjakeelses artiklis kasutatakse murdelist terminit *seto*. Või on seegi väljaastumine kolonialismi vastu?

Janika Oras kirjeldab kolme Järva-maa laulikut: Anette Evaritit, Anette Raagulit ja Rosalie Veinbergi. Aluseks on kogumispäevikud ja -aruanded ning kogutud aines. Tegemist on huvitava ja informatiivse uurimusega. Selge see, et vaatevälja ahendab materjali nappus: pole ju elulugu eraldi küsitletud. Olemasolev aines on oskuslikult ära kasutatud. Ehk võinuks lisada ka igalt laulikult jäädvustatud laulude loendi. Kohati (sissejuhatuses) tabame teatavat raskepärasust, mis võib kaasa tuua sisu ähmasuse. Näiteks mida mõeldakse väljendiga *autentsus kogemuse kvaliteedi tähenduses* (lk 110, joonealune 25)? Meestelaulu domineerimine ei tarvitse eeldada suurt piirkonda (lk 118). Nähtus võiks esineda kihelkonnas, vallas, isegi külas. Vististi tulnuks öelda, mitu Veinbergi teksti pärineb raamatust ja nimelt millistest (lk 129). Tulnuks märkida sedagi, kas Veinbergi laulud on salvestatud helikandjale või kirjalikult jäädvustatud. Mainitud Viidalepa ebatavaline kogumismetoodika (lk 141) tulnuks ehk lähemalt avada. Uurimus on oluline ka suunaandjana. Kindlasti on see ainuvõimalik tee mineviku laulikute uurimiseks. Jõudu kõigile, kes seda teed vaevuvad minema.

Liina Saarlo jätkab Kodavere ja Jõhvi-Iisaku regilaulu kõrvutatavat vaatlust, sedapuhku leksika vallas. Sõnavara loendamine ja kõrvutamine on kahtlemata huvitav ja paljuütlev, kuid sõna või sõnatüve kordumises ei saa sedastada stereotüüpiat. Laulu puhul näikse stereotüüpia algavat ikkagi värsist. Kui võrdlusse tõmmata ka nn lühivormid (vanasõnad, kõnekäänud, ütlushed jm), siis ilmneb stereotüüpia ka sõnaühendites. Palju vaeva on nähtud sõnaühendite loendamise, aga peab küsima, kas on see väärt kulutatud aega? Kas allite-

ratsiooniühendite alla on mõttekas viia ka nullalliteratsiooniga sõnu (nt lk 160 ja 207)? Mida annavad sõnapaarid: *ei-ei, ei-on, on-on* jts? Kahtlusi tekitavad ka nn sõnapaarid ja nende loendid (lk 162 ja tabel lk 211–213). Seda möönab autorgi, öeldes need olevat ühendatud formaalselt alustelt lähtudes (lk 162). Kokkuvõtvalt on see tõhus töö, mõeldav alus mitmelegi uurimusele. Muide, miks viitab autor käsikirjale, Jõhvi ja Iisaku laulud on ju trükitud? „Vana kandle” 8. köide on ju kõigile kättesaadav, käsikirjad aga vähestele (vt lk 164 ja 166). Mida mõtleb autor värsitüübi all (lk 164)? Ei tahaks nõustuda väitega, et sai on kombelõtvuse söök (lk 181). Mis mõttes on liha, süda ja veri sümboolsed söögid-joogid? Verd meil ju ei joodud, vaid söödi (vorstina, kākina). Ja milles see sümboolsus? Tubaka joomine vajaks ka lahtiseletamist (lk 181). Lk 178 öeldakse, et nimisõnaepiteedi lühendid on peatükis 5.3, tegelikult aga peatükis 5.2 (lk 189).

Nagu öeldud, on töö mitmeti huvitav. Kuid ehk oleks võrdlus vadja lauludega veel paljuütlevam. On ju Kodavere vadalana teatav relikt oma algsest vadja asualast. Seda tõestada või eitada aitaks just võrdlus vadja lauluvaraga, mis peaks olema kättesaadav.

Žanna Pärtlas otsib ja leiab paralleelse setu ja Lõuna-Venemaa rahvalaulude mitmehäälsuses. Seni on Udo Kolgist peale osutatud setu ja mordva rahvalaulude mitmehäälsuse sarnasusele. Nüüd on Vaike Sarve õpilane toonud setu mitmehäälsusele paralleelse Lõuna-Venemaalt, Belgorodist. Kahtlemata on see huvitav leid, mis peaks õhutama etnolooge edasisele tööle leidmaks kokupuuteid setu, mordva ja Belgorodi asukate vahel. Ilmselt oli soomeugrilaste asustusala oletatust laiem.

Kogumiku lõpetab Öie Sarve setu rahvalaulude vahendusel loodud setukeelne pajatus telgede ülesseadmisest ja kangakudumisest.

Kogumik on samm edasi meie rahvalaulude uurimisel. Eriti tuleb hinnata naisautoreid, kelle tööd on nii kvantitatiivselt kui ka kvalitatiivselt kõrgemal järjel meeskolleegide kirjutistest. Kah-

juks peab märkima toimetaja nõrka taset. Trükivigu ei märganud, küll aga sagedast raskepärast sõnastust.

ÜLO TEDRE